

BOŞ ZAMAN YOLUYLA STRESLE BAŞ ETME İNANCI ÖLÇEĞİ ve BOŞ ZAMAN YOLUYLA STRESLE BAŞ ETME STRATEJİ ÖLÇEĞİ'NİN FAKTÖR YAPISININ TÜRKİYE ÖRNEKLEMİNE YÖNELİK SINANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Hüseyin ÇEVİK¹, Özlem ÖZCAN², Süleyman MUNUSTURLAR¹

¹Anadolu Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Eskişehir.

²Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yönetimi ve Rekreasyon Anabilim Dalı, Eskişehir

Geliş Tarihi:15.03.2018

Kabul Tarihi:22.03.2018

SPORMETRE, 2018,16(2),36-50

Öz: Boş zaman aktivitelerinin kişilerin stresle baş etmelerine yardımcı olduğunu savunan birçok görüş olmasına karşın, boş zamanın stresle baş etmedeki rolünü ortaya koyan teori ve yaklaşımların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmada boş zaman aracılığıyla stresle baş etmeye yönelik hiyerarşik bir yaklaşım temel alınarak geliştirilen (Iwasaki ve Mannell, 2000), Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme İnanış Ölçeği (BZSBİÖ) ve Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme Strateji Ölçeği (BZSBSÖ)'nin Türkiye örnekleminde geçerliliği ve güvenirliliği ile ilişkili özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi ile seçilen 332 katılımcıdan oluşmaktadır. Ölçeklerin yapı geçerliliği için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılmıştır. Güvenirlilik için ise test tekrar test, iç tutarlılık ve madde toplam korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır. DFA sonuçlarına göre, orijinal yapısı 6 faktörlü 30 maddeli olan BZSBİÖ'den 5 madde düşük faktör yüküne sahip olduğu için çıkartılmıştır. Elde edilen 6 faktörlü 25 maddeli modelin uyum indekslerinin iyi ve kabul edilebilir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Orijinal yapısı 3 faktör ve 18 maddeden oluşan BZSBSÖ'den ise 3 madde düşük faktör yükünden dolayı çıkartılmıştır. Elde edilen modelin uyum indekslerinin referans değerlerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucu BZSBİÖ'nün 6 faktörlü 24 maddeli, BZSBSÖ'nün ise 3 faktör 15 maddeli yapısıyla, Türk toplumundaki insanların boş zamanın stresle baş etme fonksiyonuna ilişkin inançlarını ve stratejilerini ölçmeye yönelik psikometrik nitelikleri sağlayan bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Boş zaman, geçerlik, güvenirlilik, stres

EXAMINING FACTOR STRUCTURE OF LEISURE STRESS COPING BELIEFS SCALE AND LEISURE STRESS COPING STRATEGIES SCALE FOR TURKEY SAMPLE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract: Although there are many views that leisure activities help people cope with stress, the number of theories and approaches that reveal the role of leisure in coping with stress is very low. In this study, adaptation of Leisure Stress Coping Beliefs Scale (LSCBS) and Leisure Stress Coping Strategies Scale (LSCSS) developed on the basis of a hierarchical approach (Iwasaki and Mannell, 2000) to Turkish language and culture and evaluation of validity and reliability and associated features are aimed. The sample of the research consists of 332 participants who were selected by convenience sampling method. Confirmatory factor analysis (CFA) has been used for structural validity of the scales. As for reliability, test- retest, internal consistency, total item correlation analyses have been used. According to CFA results, 5 items have been removed from LSCBS whose original structure has 6 factors and 30 items because they had low factor load. It has been observed that the fit indices of the model which is 6-factor 25-item were good and acceptable. 3 items have been removed LSCSS whose original structure has 3 factors and 18 items because they had low factor load. It has been observed that the compliance indexes of the model were higher than reference values. The result of the research reveals that 6-factor and 24-item LSCBS and 3-factor and 15-item LSCSS are assessment instruments providing psychometric qualities to evaluate leisure stress coping beliefs and strategies of Turkish people.

Key Words: Leisure, validity, reliability, stress

*15. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur. (SBK 15-18 Kasım 2017 Antalya/Türkiye).

GİRİŞ

Stres, yaşamın farklı alanlarında insanı etkisi altına alabilen ve insanlar tarafından baş etme yollarının aranmasının insanlar tarafından modern yaşamın bir parçası haline dönüştürüldüğü güncel bir kavram haline gelmiştir (Shields, 2003). Genellikle stresin insanlarda psikolojik bir etki yarattığı bilinse de, bunun dışında bağışıklık sistemi ve sinir sistemi üzerinde de birçok fizyolojik etkiye sahiptir (Aldwin, 2014). Stresin sebepleri incelendiğinde insan bedeninde fizyolojik bir süreç olmasının yanı sıra çevresel faktörlerin baskınlığından söz edilebilir (Monroe, 2008).

Stres ve onla baş etme insan sağlığı ve yaşam kalitesi için önemli kavramlar olmasına bağlı olarak, stresle baş etme çalışmaları hem önemli bir araştırma hem de uygulama alanıdır (Folkman ve Moskowitz, 2000). Baş etme kavramına geniş çerçeveden bakıldığında anlamının, kişinin yetenek ve sınırlarını zorlayan belirgin içsel ya da dışsal durumları yönetmek için tekrar eden bilişsel ve davranışsal çabalar olarak ele alındığı görülmektedir (Lazarus ve Folkman, 1984). Stresle baş etme sadece stresten uzaklaşma durumunu sağlamanın yanı sıra, strese sebep olan problemin yönetilmesinde de etkili olan (Iwasaki, MacKay ve Mactavish, 2005) ve özellikle sosyal kaynaklardan beslenen bir süreçtir (Holahan ve Moos, 1991). Stresle baş etmenin iki farklı işlevinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki strese dayalı duyguları düzenlemek, diğeri ise strese neden olan çevre-insan ilişkisini değiştirmektir (Matud, 2004). Lazarus ve Folkman, (1984) ise stresle baş etmeye yönelik yaptığı ikili sınıflamada, duygu odaklı yaklaşımın çevreyi değiştirmeksizin stres yaratan durumun anlaşılmasına yönelik bilişsel bir çabayı, problem odaklı yaklaşımın ise stres yaratan değişime elverişli durumlara müdahaleyi temel almaktadır. Boş zamanın stresle baş etmeyle olan yakın ilişkisi boş zaman ve rekreasyon literatürü için yeni keşfedilen, pozitif psikoloji alanı için ise önemi daha öncesinde kavranmış bir ilişkidir (Iwasaki, 2006). Boş zaman aktivitelerinin stresle başa çıkma üzerindeki etkisini gösteren birçok araştırma sonucu, farklı boş zaman aktiviteleri ile uğraşmanın (Patterson ve Coleman, 1996; Caltabiano, 1994), boş zamana ilişkin spor katılımının (Lazarus ve Folkman, 1984; Kimball ve Freysinger, 2003), sosyalleşme olanağı sağlayan boş zaman aktivitelerinin (Joudrey ve Wallance, 2009; Iwasaki, MacKay, Mactavish, Ristock ve Bartlett, 2006), açık alan ve doğada yapılan boş zaman aktivitelerinin (Miller ve McCool, 2003; Iwasaki, Mannell, Smale ve Butcher, 2005) etkisini ortaya koymaktadır.

Boş zamanının stresle baş etme ile ilgili iki farklı bakış açısına bağlı ilişkiden bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi, strese karşı boş zaman aktivitelerinin bir baş etme aracı olarak kullanılmasıdır. İkincisi ise boş zaman aktivitelerinin stresle baş etme ve stresi yönetmeye olan yararına ilişkin inanç sayesinde stresle baş etmede psikolojik bir fenomen oluşturmasıdır (Iwasaki, Mactavish ve Mackay, 2005). Iwasaki ve Mannell (2000) boş zaman yoluyla stresle baş etmede bu iki yaklaşımı temel alarak, boş zaman yoluyla stresle baş etmede hiyerarşik bileşenlerini, boş zaman yoluyla stresle baş etme inancı (BZSBI) ve

boş zaman yoluyla stresle baş etme stratejileri (BZSBS) şeklinde iki farklı yapıyla açıklamayı tercih etmiştir. Bu hiyerarşik yaklaşım boş zamanın stresle baş etmede hem duygu odaklı hem de problem odaklı işlevini kabul etse de (Iwasaki, 2001), içinde barındırdığı arkadaşlık, kaçış ve ruh halini iyileştirme fikirlerinden dolayı boş zamanın stresle baş etmede doğrudan problem odaklı etkisinden çok duygusal etkisinin daha ağır bastığı ifade edilebilir (Kimball ve Freysinger, 2003). Iwasaki ve Mannell (2000) boş zaman yoluyla stresle başa çıkma hiyerarşik modelini boş zaman yoluyla stresle başa çıkma inancı ve stratejileri olarak ikiye ayırmak ve bu ayrımı “birinci seviye” olarak nitelemektedir. Birinci seviyede inançlardan kasıt, boş zaman etkinliklerinin bireylerin karşısına çıkan stresli durumlarla başa çıkmalarına ne denli yardımcı olacağına yönelik düşünceleriyken, stratejiler karşılaştıkları stresli durumlarla baş etmek için boş zaman aktivitelerinin kullanımına karşılık gelmektedir. İkinci seviye de BZSBİ boş zaman özerkliği ve boş zaman arkadaşlığı olarak, BZSBS ise boş zaman partnerliği, stresle geçici baş etme, ruh halini iyileştirme olarak ayrılmaktadır. Üçüncü seviyede ise BZSBİ altında yer alan boş zaman özerkliği boyutu, öz belirleme ve yetki olarak, boş zaman arkadaşlığı boyutu ise duygusal destek, itibar desteği, somut destek ve bilgi desteği olarak ele alınmaktadır (Iwasaki ve Mannell, 2000).

Daha önce bahsedildiği gibi boş zamanın stresle baş etmedeki etkisinin araştırılması ne boş zaman alanı ne de pozitif psikoloji alanı için yeni olmasa da, boş zamanın stresle baş etmede hangi koşullarda, hangi tür aktivitelerin ve hangi tür katılımın daha etkili olduğu gibi daha birçok konuda açıklığa kavuşturulmayı bekleyen yönleri olduğu aşikardır (Iwasaki, 2006). Bu tespit doğrultusunda ülkemizde boş zaman yoluyla stresle baş etme ile ilgili çalışmaların yaygınlaştırılması açısından, alanyazında geçerliği kabul görmüş ölçme modellerinin ülkemizde kullanımına ilişkin çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu ihtiyaç doğrultusunda daha önce Bedir vd. (2016) tarafından spor bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin boş zaman yoluyla stresle baş etme inancı üzerine yapılan bir çalışma olmasına karşın, araştırmanın boş zaman yoluyla stresle baş etme kuramsal yapısını ölçme yetisine ilişkin soru işaretleri olmasından dolayı, yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir. Ayrıca ölçme araçlarının farklı örneklem gruplarında uygulanması Türk dili ve kültürü için boş zaman yoluyla stresle baş etmede uygun ölçüm modelinin ortaya çıkartılmasına katkı sağlayabilir. Dolayısıyla, bu çalışmada Iwasaki ve Mannell (2000) tarafından ortaya konmuş boş zaman yoluyla stresle baş etme inancı ve stratejilerine ilişkin ölçme modellerinin Türkiye’ de seçilmiş bir örnekte test edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, Iwasaki ve Mannell, (2000) tarafından geliştirilen Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme İnanış Ölçeği (BZSBİÖ) ve Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme Strateji Ölçeği (BZSBSÖ)’nin faktör yapısının test edildiği metodolojik bir araştırmadır. Araştırma nicel araştırma paradigması temel alınarak tarama modeline göre tasarlanmıştır. Araştırma süreci Hambleton ve Patsula (1999) ve Seçer (2015) tarafında önerilen ölçek uyarlama aşamaları dikkate alınarak tasarlanmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmaya Anadolu Üniversitesi'nin farklı fakülte ve yüksekokullarında okuyan uygun örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 332 kişi dahil edilmiştir. Katılımcıların seçiminde zaman, para ve işgücü gibi sınırlılıklardan dolayı kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların çoğunlukla %58.1'inin (168)'i erkeklerden oluştuğu gözlemlenmiştir. En fazla katılım %77.5 (224) ile 21-30 yaş grubundan olmuştur. Katılımcıların haftalık ortalama boş zaman aktiviteleri için ayırdıkları süre incelendiğinde %38.8'lik bir oranla en fazla 1-10 saat arasında bir sürenin ayırdığı gözlemlenmiştir. Katılım türü değerlendirildiğinde ise %40 bir oranla en fazla aktif katılım türünün tercih edildiği tespit edilmiştir.

Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Veriler üç bölümden oluşan anket aracılığıyla, yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Anketin birinci ve ikinci bölümü sırasıyla Iwasaki ve Mannell, (2000) tarafından geliştirilen Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme İnaniş Ölçeği (BZSBİÖ) ve Boş Zaman Yoluyla Stresle Baş Etme Strateji Ölçeği (BZSBSÖ) oluşmaktadır. İkinci bölümde ise demografik sorulara yer verilmiştir. Her bir ölçekteki maddelerin cevaplanmasında 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 7'ye (kesinlikle katılıyorum) derecelendirilen likert tipi kullanılmıştır. Ölçeklerin faktör yapılarını test etmeden önce orijinal ölçeği geliştiren yazarlardan mail yoluyla izin alınmıştır. Orijinal ölçeklerin boyut, alt boyut ve madde sayıları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nün boyut, alt boyut ve madde sayıları.

BZSBİÖ	Alt Boyutlar	Madde Sayısı	BZSBSÖ	Madde Sayısı
Boş Zaman Özerkliği	Öz	7	Boş Zaman Partnerliği	6
	Belirleme	7	Geçici Baş Etme	6
	Yetki	7	Ruh Halini İyileştirme	6
Boş Zaman Arkadaşlığı	Duygusal	4		
	Destek	4		
	İtibar	4		
	Somut	4		
	Destek	4		
	Bilgi	4		
	Destegi	4		
Toplam		30	Toplam	18

Veri Analizi

Ölçek uyarlama çalışmalarında yapıların bir biri ile uyumunun değerlendirilmesinde DFA uygun bir yöntemdir (Hambleton vd., 2005). Bununla birlikte DFA ölçüm modeli ve faktör yapısının geçerliliği konusunda kuramsal olarak sağlıklı bilgiler verdiği için güçlü bir

analizdir (Şencan, 2005). Dolayısıyla, BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nin faktör yapısı DFA ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Dil Eşdeğerliliği

BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nin İngilizce aslı ile Türkçe çevirisi arasında dil eşdeğerliliğinin sağlanması ve uyarlanması için anadili İngilizce olan (native speaker) ve Türkçe'yi iyi bilen iki bağımsız dil uzmanı tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çeviri yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından çeviriler incelenerek en uygun ifadeler seçilmiştir. Sonraki aşamada ana dili Türkçe olan iki farklı dil uzmanı tarafından çevirisi tamamlanan ölçek, orijinal diline çevrilmiştir. Son aşamada ise araştırmacılar ölçekleri aslı ile karşılaştırılarak uygunluğuna karar vermişlerdir.

Kapsam Geçerliliği: Araştırmacılar tarafından uygunluğuna karar verilen ölçme araçlarının dilsel geçerliliği için uzman görüşü alınmıştır. Boş zaman alanında çalışmaları olan 6 uzman ölçeklerdeki maddeleri kapsam geçerliliği bağlamında değerlendirmişlerdir. Kapsam geçerliliği için Lawshe (1975)'nin önerdiği yaklaşım dikkate alınarak her bir maddenin Kapsam Geçerliliği Oranı (KGO) ve ölçeklerdeki her bir faktörün Kapsam Geçerliliği İndeksi (KGİ) hesaplanmıştır. Bu yaklaşıma göre uzmanlar tarafından her bir maddenin ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediği “gerekli (1), yararlı ama önemli değil (2) ve gereksiz (3)” şeklinde derecelendirilerek değerlendirilmiştir. KGO'nun hesaplanmasında bir madde için “gerekli” görüşünü belirten uzman sayısı, maddeye ilişkin görüş belirten uzman sayısı oranının 1 eksiği ile elde edilmiştir (Yurdağül, 2005). Hesaplamalar sonucunda 0.80'nin altında KGO'ya sahip maddenin olmadığı gözlemlenmiştir (Wilson vd., 2012). KGİ'nin hesaplanmasında ise nihai forma alınacak maddelerin KGO ortalamaları dikkate alınmıştır. Ölçeklerdeki her bir faktörün KGİ değerinin 0.67'den büyük olduğu gözlemlenmiştir (Yurdağül, 2005).

Çeviri işlemleri ve dil geçerliliği sağlanan BZSBİÖ ve BZSBSÖ'de sorunlu herhangi bir madde olup olmadığını değerlendirmek için 52 kişilik bir örneklem grubundan veri toplanıp, iç tutarlılık ve madde toplam korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Hesaplamalar sonucunda iç tutarlılık değerinin 0.70 üzerinde olduğu, ölçeklerdeki maddelerin ise madde toplam korelasyon değerlerinin 0.30 altına düşmediği gözlemlenmiştir.

Yapı Geçerliliği: BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nün faktör yapısını değerlendirmek için DFA'dan yararlanılmıştır. Analize başlamadan önce ölçekler içerisinde yer alan ters kodlu sorular düzeltilmiştir. BZSBİÖ'de gözlenen değişkenler birden fazla, birbiriyle bağlantısız faktör altında toplanmakta, daha sonra bu faktörler daha geniş kapsayıcı bir faktör altında birleşmektedir. BZSBİÖ'nün birinci düzey faktörler sayısı üçten fazla olduğundan ölçüm modelinin test edilmesinde ikinci düzey DFA'dan yararlanılmıştır (Kline 2011; Meydan ve Şeşen, 2015). Analiz sonucunda BZSBİÖ'nün “özerklik” alt boyutu altında bulunan 5. (0.16), 6. (0.24). ve 7. (0.48)., “yetki” alt boyutu altında bulunan 10. (0.32)., ve “duygusal destek” alt boyutu altında bulunan 18. (0.04) maddenin düşük faktör yüküne sahip olduğu için çıkartılmasına karar verilmiştir. Hair vd. (2014) göre faktör yük değeri 0.50 ve üzeri

olan maddeler yapının açıklanmasında anlamlı derecede önemlidir. Dolayısıyla her iki ölçekte 0.50 altında kalan maddeler çıkartılmıştır. Maddeler çıkartıldıktan sonra BZSBİÖ'nin ölçüm modeli tekrar analiz edilmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri; $\chi^2/df= 2.729$ kabul edilebilir uyum (Kline, 2011), NFI=0.877 kabul edilebilir uyum (Forza ve Filippini, 1998), NNFI=0.907 kabul edilebilir uyum (Marsh vd., 2006), RMSEA=0.072 kabul edilebilir uyum (Browne ve Cudeck, 1993), SRMR=0.060 kabul edilebilir uyum (Browne ve Cudeck, 1993), CFI=0.918 kabul edilebilir uyum (Marsh vd., 2006), GFI=0.854 kabul edilebilir uyum (Greenspoon ve Saklofske, 1998) ve AGFI=0.822 kabul edilebilir uyum (Forza ve Filippini, 1998) düzeyindedir. Modelin uyum indeks değerleri analiz programının önerdiği iki modifikasyon sonucunda iyileştirilmiştir. Özellikle “özerklik” boyutu altında bulunan 3. ve 4. maddeler ($r=0.33$) ile, “yetki” boyutu altında 9. ve 10. ($r=0.35$) maddelerin hata varyansları arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiş ve modifikasyon gerçekleştirilmiştir. Ayrıca maddelerin t değerleri kontrol edilmiş ve her birinin $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde 1.960'dan büyük olduğu gözlemlenmiştir. Tablo 2'de her bir maddenin faktör yükü ve t-değeri gösterilmektedir.

Tablo 2. BZSBİÖ'nün faktör yük ve t değerleri

Boyut	Alt Boyutlar ve Maddeler	Faktör Yükü	t değeri
Boş Zaman Özerkliği	Öz Belirleme		
	1. Boş zaman aktiviteleri özgürlük hissini tekrar kazanma fırsatı sağlar.	.850	8.459
	2. Boş zaman aktiviteleri sayesinde kişisel kontrol hissini yaşarım.	.861	8.076
	3. Boş zaman aktiviteleri özerkleştığım (özgür ve kendim karar verdiğim) aktivitelerdir.	.732	10.896
	4. Boş zaman aktivitelerim özgürce seçilmiştir.	.684	11.326
	Yetki		
	5. Boş zaman aktivitelerine katılım yaşamımdaki problemlerimi yönetme becerimi güçlendirir.	.714	11.101
	6. Boş zaman aktivitelerim kendimle ilgili iyi hissetmemi sağlar.	.683	11.387
	7. Boş zamanlarımda nasıl biri olduğumu açık şekilde ifade edebilirim.	.628	11.768
	8. Boş zamanlarımda yaptıklarım özgüven kazandırır.	.796	9.913
	9. Boş zaman aktivitelerine katılmak benlik algımı geliştirir.	.774	10.185
	10. Boş zamanlarımda kendimi ifade edebileceğim fırsatlar benlik algımı geliştirir.	.707	10.953
	Boş Zaman Arkadaşlığı	Duygusal Destek	
11. Boş zaman arkadaşlarım (<i>boş zamanlarımı birlikte değerlendirdiğim</i>) hislerime kulak verir.		.687	10.364
12. Boş zaman benim için arkadaşlık kurmak anlamına gelir.		.649	10.851
13. Boş zaman arkadaşlarımcı duygusal olarak desteklendiğimi hissederim.		.718	9.817

İtibar (Saygı) Desteği			
14. Boş zaman arkadaşlarım kendimi iyi hissetmeme yardımcı olur.	.714	11.635	
15. Boş zaman arkadaşlarım beni takdir eder.	.801	10.713	
16. Boş zaman arkadaşlarım tarafından saygı görürüm.	.863	9.323	
17. Boş zaman arkadaşlarım tarafından kendime değer verildiğini hissederim.	.869	9.122	
Somut Destek			
18. Bir şeye ihtiyaç duyduğumda boş zaman arkadaşlarım onu ödünç verir.	.819	9.975	
19. Yapmam gereken işlerle ilgili yardıma ihtiyaç duyduğumda boş zaman arkadaşlarıma başvurabilirim.	.825	9.848	
20. İhtiyaç duyarsam boş zaman arkadaşlarım bana borç verir.	.818	9.998	
21. Uzakta olduğumda boş zaman arkadaşlarım evime, çocuklarıma ya da evcil hayvanlarıma bakmaktan mutluluk duyar.	.820	9.969	
Bilgi Desteği			
22. Boş zaman arkadaşlarım ne yapacağıma karar vermemde yardımcı olur.	.786	11.223	
23. Bir sorunum olduğunda boş zaman arkadaşlarım tavsiyede bulunur.	.914	7.616	
24. Boş zaman arkadaşlarım yararlı bilgiler verir.	.822	10.727	
25. Ne yapacağım konusunda emin olmadığımında boş zaman arkadaşlarımla konuşabilirim.	.850	10.151	

BZSBSÖ'nin birinci düzey DFA analiz sonucu faktör yükleri incelendiğinde “Boş Zaman Özerkliği” boyutu altında yer alan 5. (0.363), “Ruh Halini İyileştirme” boyutu altında yer alan 16. (0.039) ve 17. (0.058) maddenin düşük faktör yük değerinden dolayı çıkartılmasına karar verilmiştir. Sonraki analiz sonucunda $\chi^2/df= 2.678$ kabul edilebilir uyum (Kline, 2011), NFI=0.925 kabul edilebilir uyum (Forza ve Filippini, 1998), NNFI=0.941 kabul edilebilir uyum (Marsh vd., 2006), RMSEA=0.071 kabul edilebilir uyum (Browne ve Cudeck, 1993), SRMR=0.046 mükemmel uyum (Browne ve Cudeck, 1993), CFI=0.951 mükemmel uyum (Artert vd., 2006) , GFI=0.917 kabul edilebilir uyum (Greenspoona ve Saklofske, 1998) ve AGFI=0.884 kabul edilebilir uyum (Forza ve Filippini, 1998) düzeyindedir. Model uyum indeksleri “Geçici Baş Etme” boyutu altında bulunan 6. ve 7. (r=0.35) maddeler arasında yapılan modifikasyon sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte ölçekteki maddelerin t değerlerinin p<0.05 anlamlılık düzeyinde 1.960'dan büyük olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3'de ölçekteki her bir maddenin faktör yükü ve t-değeri gösterilmektedir.

Tablo 3. BZSBSÖ'nün faktör yük ve t değerleri

Boyutlar ve Maddeler	Faktör Yüğü	t değeri
Boş Zaman Partnerliğı		
1. Boş zaman aktiviteleri destekleyici bir arkadaş topluluğı içinde olmamı sağladı.	.771	10.739
2. Boş zamanlarımda sosyalleşme benim için bir stres yönetme aracı oldu.	.822	9.823
3. Boş zamanlarımla arkadaşlarımla değerlendirerek stresle başa çıktım.	.797	10.330
4. Sosyal boş zaman aktivitelerine katılmak benim için bir stresle baş etme stratejisiydi.	.757	10.923
5. Stresle baş etme stratejilerimden biri sosyal boş zaman aktivitelerine katılmaktı.	.654	11.793
Geçici Baş Etme		
6. Stresle kısa süreliğine baş etmek için boş zaman aktivitelerine katıldım.	.640	11.834
7. Boş zaman aktiviteleri yoluyla uzaklaşmak stresle baş etmenin bir yoluydu.	.822	10.153
8. Boş zaman aktivitelerine katılmak bana meşgul olma hissi yaşattı.	.616	12.090
9. Boş zaman aktiviteleriyle uğraşmak sorunlarıma yeni bir bakış açısıyla bakmamı sağladı.	.790	10.745
10. Boş zaman aktiviteleriyle problemlerimden uzaklaşmak, enerjimi toplayıp problemlerle baş etmemi sağladı.	.842	9.714
11. Stresle mücadelede boş zaman sayesinde kısa bir nefes aldım.	.769	11.015
Ruh Halini İyileştirme		
12. Boş zaman aktivitelerine katılmak daha iyi hissetmeme yardımcı oldu.	.809	9.687
13. Boş zaman aktivitesine katılarak olumlu duygular hissettim.	.860	8.131
14. Boş zaman aktivitelerine katılmak olumlu ruh halimi sürdürmeme sağladı.	.782	10.261
15. Katıldığım boş zaman aktiviteleri olumsuz hislerimle baş etmede yardımcı oldu.	.589	12.007

Yakınsak Geçerlik: DFA sonucu ortaya çıkan modelin yakınsak ve ayrışma dış geçerliğı değerlendirilmiştir. BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nün ölçüm modellerinin yakınsak geçerliğı için öncelikle faktör yük değerleri incelenmiş daha sonra ortalama varyans (AVE) ve yapı güvenirligi hesaplanmıştır. BZSBİÖ'de en yüksek faktör yük değeri 0.914, en düşük 0.628, BZSBSÖ'de ise en yüksek faktör yük değeri 0.860, en düşük 0.589'dur. Faktör yük değerlerinin önerilen 0.50 düzeyinden yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Hair vd. 2014). AVE değeri hesaplamalarında BZSBİÖ'de "duygusal destek" boyutu hariç (0.470), BZSBSÖ'de ise tüm boyutların 0.50'den yüksek olduğu tespit edilmiştir (Hair vd. 2014).

Yapı güvenirliliği (CR) değerlendirildiğinde ölçeklerdeki boyutların 0.70'den büyük değerlere sahip olduğu görülmüştür (Fornell ve Larcker, 1981). Hatcher (1994)'a göre yapı güvenirliliği kabul edilebilir düzeyde ise düşük AVE değerleri kabul edilmektedir. Dolayısıyla, ortaya çıkan sonuçlar her iki ölçüm modelinin yakınsak geçerliliği sağladığını kanıtlamaktadır.

Ayrışma Geçerliliği: Ölçülmek istenen yapının faktörleri arasında yüksek korelasyon olmaması ayrışma geçerliliği için istenen bir özelliktir. Bu bağlamda her iki ölçeğin kendi faktörleri arasında korelasyon düzeyleri incelenmiştir. Yapılar arasında korelasyon düzeylerinin 0.85'i geçmediği gözlemlenmiştir (Kline, 2011). Tablo 4'de ölçeklerin yapılar arası korelasyon, AVE ve CR değerleri gösterilmektedir.

Tablo 4. Yapılar arası korelasyon AVE ve CR değerleri.

	Öz Belir.	Yetki	Duy. D.	İtibar D.	Som. D	Bilgi D.	AVE	CR
BZSBİÖ	Öz Belir.	1.000					0.656	0.884
	Yetki	0.718**	1.000				0.521	0.844
	Duy. D.	0.540**	0.529**	1.000			0.470	0.726
	İtibar D.	0.657**	0.649**	0.657	1.000		0.663	0.887
	Som. D.	0.421**	0.489**	0.588	0.645	1.000	0.673	0.892
	Bilgi D.	0.521**	0.622**	0.626	0.665	0.653	1.000	0.713
	Boş Zaman Part.	Geç. Baş Etme	Ruh Hal. İyi.				AVE	CR
BZSBSÖ	Boş Zam. Part.	1.000					0.581	0.873
	Geç. Baş Etm.	0.719**	1.000				0.560	0.885
	Ruh Hal. İyi.	0.631**	0.643**	1.000			0.588	0.849

Ayrışma geçerliliği kanıtlarından biri de hedef ölçüm modelinin olası diğer kuramsal modellerden daha iyi uyum göstermesidir (Lance ve Vandenberg, 2002). Bu bağlamda araştırma kapsamında analizler sonucu ortaya çıkan ölçeklerin ölçüm modelleri ve maddelerin çıkartılmadığı orijinal modeller karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada AIC, CAIC ve ECVI model karşılaştırma uyum indeksleri de dikkate alınmıştır. Model karşılaştırma uyum indekslerinde en küçük değere sahip modellerin gerçeğe en yakın model olduğu (Kline, 2011; Meydan ve Şeşen, 2015) dikkate alındığında BZSBİÖ'de 25 maddeli modelin, BZSBSÖ'de ise, 15 maddeli modelin daha iyi sonuçlar ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Tablo 5'de modeller arası karşılaştırma gösterilmektedir.

Tablo 5. Ayrışma geçerliği için modeller arası uyum indeksleri karşılaştırması.

Uyum İndeksler i	BZSBİÖ		BZSBSÖ	
	30 Maddeli Model	25 Maddeli Model	18 Maddeli Model	15 Maddeli Model
χ^2	1215	728	624	230
df	399	267	132	86
χ^2/df	3.046	2.729	4.728	2.678
RMSEA	0.079	0.072	0.106	0.71
RMR	0.074	0.124	0.279	0.104
GFI	0.791	0.854	0.840	0.917
AGFI	0.757	0.822	0.793	0.884
CFI	0.863	0.918	0.852	0.951
AIC	1347.17	844.62	702.153	298.288
CAIC	1664.314	1123.318	889.553	461.662
ECVI	4.070	2.552	2.121	0.901

BZSBİÖ ve BZSBSÖ'nin güvenilirliğini için iç tutarlılık, madde toplam korelasyonu ve test-tekrar test analizlerinden yararlanılmıştır. İç tutarlılık analizi kapsamında faktörlerin Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış, boyutların ve ölçeklerin yüksek güvenilirlik düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir (Nunnally ve Bernstein 1994). Ölçeklerin ve boyutlarının Cronbach's Alpha katsayıları tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. İç tutarlılık analiz sonuçları

BZSBİÖ	Cronbach's Alpha	BZSBSÖ	Cronbach's Alpha
Öz Belirleme	0.873	Boş Zaman Partnerliği	0.870
Yetki	0.866	Geçici Baş Etme	0.888
Duygusal Destek	0.725	Ruh Halini İyileştirme	0.842
İtibar	0.881	Toplam	0.933
Somut Destek	0.892		
Bilgi Desteği	0.907		
Toplam	0.953		

Ölçeklerdeki maddelerin cevaplayanları ölçülen özellik açısından ne derecede ayırt ettiğini göstermek için madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Tablo 7'de görüldüğü gibi her iki ölçekte maddelerin madde toplam korelasyon değeri $r=0.30$ üzerinde olduğundan bireyleri iyi derecede ayırt ettiği ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 7. Madde korelasyon katsayıları

BZSBİÖ				BZSBSÖ			
MN	r	MN	r	MN	r	MN	r
Madde 1	0.658	Madde 14	0.688	Madde 1	0.671	Madde 9	0.721
Madde 2	0.685	Madde 15	0.718	Madde 2	0.710	Madde 10	0.765
Madde 3	0.616	Madde 16	0.728	Madde 3	0.664	Madde 11	0.717
Madde 4	0.583	Madde 17	0.739	Madde 4	0.673	Madde. 12	0.662
Madde 5	0.627	Madde 18	0.623	Madde 5	0.649	Madde. 13	0.686
Madde 6	0.589	Madde 19	0.638	Madde 6	0.584	Madde. 14	0.621
Madde 7	0.540	Madde 20	0.625	Madde 7	0.771	Madde 15	0.545
Madde 8	0.647	Madde 21	0.678	Madde 8	0.571		
Madde 9	0.642	Madde 22	0.654				
Madde 10	0.642	Madde 23	0.764				
Madde 11	0.625	Madde 24	0.732				
Madde 12	0.540	Madde 25	0.707				
Madde 13	0.605						

Ölçeklerin geçerliği test edildikten sonra zamanla değişmeme özelliğini yani tutarlılığını değerlendirmek için test-tekrar test analizi kullanılmıştır. Ölçeklerin test-tekrar test güvenilirlik katsayısının belirlenmesinde spor bilimleri fakültesi rekreasyon bölümünde okuyan 50 kişilik bir gruba 14 gün arayla iki ölçüm gerçekleştirilmiştir. İki ölçümden alınan puanların tutarlılığı için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Buna göre her iki ölçüm arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir ($r=0.763$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada BZSBİÖ ve BZSBSÖ' nin faktör yapılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda geçerlik ve güvenilirlik testlerinden elde edilen puanlar BZSBİÖ' nin 25 maddeli 6 faktör, BZSBSÖ' nin ise 15 madde 3 faktörlü yapısını desteklemektedir. Ölçme araçlarının ölçüm modelleri ve veri uyumu DFA sonucu elde edilen uyum indeksleri aracılığı ile değerlendirilmiştir. Literatürde ölçüm modelleri değerlendirilirken hangi uyum indekslerinin raporlanması gerektiği konusunda kesin bir bilgi yoktur (Meydan ve Şeşen, 2015). DFA sonucunda ölçeklerin ölçüm modellerinin doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek için bir değil, birden çok uyum indeksinin dikkate alınması önerilmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). Genellikle bu aşamada ki-kare, serbestlik derecesi ve iyilik uyum indeksleri değerlerinin mutlaka raporlanması önerilmektedir. Ayrıca model karşılaştırılması yapılmışsa AIC, CAIC ve ECVI gibi model karşılaştırma uyum indeksleri de raporlanmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015). Bu bilgiler doğrultusunda uyum indekslerindeki referans değerler bir arada değerlendirildiğinde ölçüm modellerinin doğrulandığı söylenebilir.

Uyum indeksleri DFA için kullanılan analiz programının önerdiği modifikasyonlar sonucunda elde edilmiştir. BZSBİÖ' de analiz programı önerisine göre “özerklik” boyutu altında bulunan 3 ve 4. maddeler ile “yetki” boyutu altında 9 ve 10. maddelerin arasında

modifikasyon gerçekleştirilmiştir. Özerklik boyutu altında bulunan 3. madde “Boş zaman aktiviteleri özerkleştirdiğim (özgür ve kendim karar verdiğim) aktivitelerdir” ve 4. maddenin “Boş zaman aktivitelerim özgürce seçilmiştir” anlamca birbirine yakın olması ve aynı faktör altında yer almasından dolayı düzeltmenin yapılmasına karar verilmiştir. Benzer şekilde yetki boyutu altında yer alan 9. “Boş zaman aktivitelerine katılmak benlik algımı geliştirir” ve 10. maddenin de “Boş zamanlarımda kendimi ifade edebileceğim fırsatlar benlik algımı geliştirir” anlamca bir birine yakın olduğu gözlemlenmiş ve düzeltme gerçekleştirilmiştir. BZSBSÖ’ de ise “Geçici Baş Etme” boyutu altında bulunan 6. “Stresle kısa süreliğine baş etmek için boş zaman aktivitelerine katıldım.” ve 7. madde “Boş zaman aktiviteleri yoluyla uzaklaşmak stresle baş etmenin bir yoluydu.” anlam olarak stresle mücadelede boş zaman aktivitesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bundan dolayı bu iki madde arasında düzeltmenin yapılmasına karar verilmiştir. Düzeltmeler ölçeklerin kuramsal yapısında değişikliğe sebep olmayacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Her iki ölçme aracında ters kodlu maddelerin çalışmaması araştırmanın ilginç bulgularından biridir. Cevaplama süresi uzun olduğunda ters kodlu soruların cevaplayıcıların kafasını karıştırabileceği belirtilmektedir (DeVellis, 2003). Diğer bir görüşe göre bir ölçme aracında hem pozitif hem de negatif maddelerin olması, cevaplayıcıların yanlışlıkla negatif maddeyi olumlu madde gibi algılayıp cevaplamalarına sebep olmaktadır. Ayrıca kültürler arası karşılaştırmalarda araştırmacılar tarafından negatif soruların unutulabileceği ve bu yüzden yorumlama problemleri ile karşı karşıya kalılabileceğinden de söz edilmektedir (Wong vd., 2003). DeVellis (2003) birçok sosyal bilim araştırmalarında ters kodlu soruların zayıf performans gösterdiğini belirtmektedir. Nitekim Iwasaki ve Mannell (2000)’in geliştirdiği orijinal ölçeklerde de negatif soruların düşük faktör yük değerine (İnanış= 0.33, 0.36, 0.38, 0.53 – Strateji= 0.34, 0.59, 0.65) sahip olduğu gözlemlenmiştir. Brown (2006) göre ise negatif sorular faktör yapısını etkileyebilmektedir. Ancak bu araştırmada negatif maddelerden dolayı faktör yapısı ile ilgili herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. BZSBİÖ ve BZSBSÖ’nin faktörlerinin ve her ikisinin toplam Cronbach’s alpha değerleri 0.72-0.95 arasında değişmektedir. Korelesyon katsayısının 0.90 düzeyinde mükemmel, 0.80 düzeyinde çok iyi ve 0.70 düzeyinde ise yeterli olduğu ifade edilmektedir (Kline, 2011). Dolayısıyla ölçeklerin yüksek güvenilirlik düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Güvenirlik kapsamında madde toplam korelasyon değerleri de hesaplanmıştır. Ölçeklerde madde toplam korelasyon değeri 0.30 altında olan madde bulunmamaktadır. Bu durum ölçeklerdeki maddelerin bireyleri ayırt etme özelliğinin iyi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Güvenirlik için en son test-tekrar test analizi yapılmıştır. Her iki ölçüm arasındaki korelasyon değerinin 0.763 olması ölçek maddelerinin zamanla değişmeme özelliğine sahip olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Hair vd., 2014). Boş zaman aracılığıyla stresle mücadelenin karmaşık bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir. Boş zaman aktivitelerine katılımı hissedilen özerklik ve sosyal destek önceleri boş zaman yoluyla stresle baş etmede rol oynayan iki muhtemel boyut olarak değerlendirilmiştir (Coleman ve Iso-Ahola, 1993). Ancak daha sonra Iwasaki ve Mannell (2000) tarafından yapılan araştırma boş zaman yoluyla stresle mücadelenin çok boyutlu yapıda olduğunu kanıtlamıştır. Yazarların önerdiği kuramsal modelde boş zaman yoluyla stresle baş etmede rol oynayan boyutlar birinci düzeyde bireyin inancı ve stratejileri başlıkları altında toplanmıştır. İkinci düzeyde boş zaman yoluyla stresle baş etme inancı

boş zaman özerkliği ve boş zaman arkadaşlığı, boş zaman yoluyla stresle baş etme stratejisi ise ruh halini iyileştirme, geçici baş etme ve boş zaman partnerliği boyutlarından oluşmaktadır. En özel düzey olarak görülen üçüncü düzeyde inanış özerklik, yetki, duygusal destek, itibar, somut destek ve bilgi desteği boyutlarından oluşmaktadır (Iwasaki, 2003). Bu boyutlar bireylerin boş zaman yoluyla stresle baş etmede yolları olarak da tanımlanmaktadır (Iwasaki ve Mannel, 2000). Farfano ve Ramirez (2014)' in BZSBİÖ'nin Meksika örneğine uyarlanması çalışmasında, Qian ve Yarnal (2011) Amerika Birleşik Devletlerinin doğusunda yaşayan üniversite öğrencilerine yönelik uyguladıkları BZSBİÖ'nin faktör yapısını test ettikleri araştırma sonuçlarında ortaya çıkan yapıların, bu çalışmada olduğu gibi orijinal ölçeğin yapılarıyla örtüştüğü görülmektedir. Yine Iwasaki (2006)'nin yapısal eşitlik modellemesi ile farklı değişkenlerin boş zaman yoluyla stresle baş etme arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında BZSBSÖ'nin bu araştırma bulgularında olduğu gibi "boş zaman partnerliği, geçici baş etme ve ruh hali iyileştirme" boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonuçları, Türk dili ve kültürü için bireylerin boş zaman yoluyla stresle baş etme yolları olarak orijinal modeldeki boyutları desteklemektedir. Ayrıca, ölçme araçlarının kuramsal temele bağlı geliştirilmiş olmaları, boş zaman yoluyla stresle baş etmede kapsamlı mekanizmaya sahip olmaları ve ölçme araçlarının bireylerin stresli durumlar karşısında başa çıkma stillerini değerlendirmek için araştırmacıların amaçları doğrultusunda birlikte ve ayrı ayrı kullanılabilir olması önemli avantajları olarak değerlendirilmektedir (Iwasaki ve Mannel, 2000).

ÖNERİLER

BZSBİÖ ve BZSBSÖ faktör yapısının test edildiği bu araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde bazı önerilerde bulunulabilir. Öncelikle uyum geçerliği için bireylerin boş zaman yoluyla stresle baş etme inanışı ve stratejileri ile ilişkili olabilecek yapıları değerlendiren geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçekler ile araştırma kapsamında faktör yapısı değerlendirilen ölçekler arasındaki ilişkiler incelenebilir. Ayrıca ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü araştırma grubu üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla ölçeklerin Türk dili ve kültürü için uygunluğunu desteklemek için strese mücadele etmek zorunda kalan farklı örneklem grupları üzerinde araştırmalar yapılabilir. Bununla birlikte zamanla yaşanan bazı küresel ve toplumsal olaylar, teknoloji vb. durumlar bireylerin stresle baş etmede stillerinin değişmesine neden olabilir. Bundan dolayı ölçeklerin kullanılacağı araştırmaların yapılması ölçme araçlarının güncelliği, dil ve kültür uyumu konusunda önemli geri bildirimler sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Aldwin CM. (2014): Stress, Coping, and Development : An Integrative Perspective. Guilford Publications, New York.
2. Bedir F, Bedir D, Erhan SE, Şen İ. (2016): Boş Zaman Stres ile Başa Çıkma İnanış Ölçeğinin Türkçe Geçerlik Güvenirlik Çalışması. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 18 (4), 9-16.
3. Brown TA. (2006): Confirmatory factor analysis for applied research. New York: Guilford Press.
4. Browne MW, Cudeck R. (1993): Alternative ways of assessing model fit. In: Bollen, K.A., & Long, J.S. (Eds.), Testing structural equation models (pp. 136-162). Beverly Hills, CA: Sage.
5. Caltabiano ML. (1994): Measuring the similarity among leisure activities based on a perceived

- stressreduction benefit. *Leisure Studies* ,13, 17-31.
6. Farfano MV, Ramirez MTG. (2014): Estructura factorial del inventario leisure coping belief scale en una muestra Mexicana, *LIBERABIT: Lima (Perú)* 20(2): 261-266.
 7. Folkman S, Moskowitz, JT. (2000): Positive affect and the other side of coping. *American Psychologist*, 55: 647–654.
 8. Fornell C, Larcker DF. (1981): Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error, *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
 9. Forza C, Filippini R. (1998): TQM impact on quality conformance and customer satisfaction: a causal model. *International Journal of Production Economics*, 55(1), 1-20.
 10. Greenspoon PJ, Saklofske DH. (1998): Confirmatory factor analysis of the multidimensional students' life satisfaction scale. *Personality and Individual Differences*, 25(5), 965-971.
 11. Hair JF, Black WC, Babin BJ, Anderson, RE. (2014): *Multivariate data analysis* (Pearson new internat. ed). Harlow: Pearson.
 12. Hambleton RK, Meranda PF, Spielberger CD. (2005): *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assesment*. London: Lawrance Erlbaum Associates.
 13. Hambleton RK, Patsula L. (1999): Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices. *Journal of Applied Testing Technology*, August, 1-13.
 14. Hatcher L. (1994): *A step-by-step approach to using the SAS system for factor analysis and structural equation modeling*. Cary, NC: The SAS Institute.
 15. Holahan CJ, Moos RH. (1991): Life stressors, personal and social resources, and depression: A 4-year structural model. *Journal of Abnormal Psychology*, 100, 337-348.
 16. Iwasaki Y. (2001): Contributions of leisure to coping with daily hassles in university students' lives. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 33(2), 128–141.
 17. Iwasaki Y. (2006): Counteracting stress through leisure coping: A prospective health study. *Psychology, Health & Medicine*, 11(2): 209 – 220.
 18. Iwasaki Y. (2003): Examining rival models of leisure coping mechanisms. *Leisure Sciences*, 25(2-3), 183-206.
 19. Iwasaki Y, MacKay K, Mactavish J. (2005): Gender-based analogues of coping with stress among professional managers: Leisure coping and non-leisure coping, *Journal of Leisure Research*; 37, (1); 1-28.
 20. Iwasaki Y, MacTavish J, MacKay K. (2005): Building on strengths and resilience: Leisure as a stress survival strategy. *British Journal of Guidance and Counseling*, 33, 81–100.
 21. Iwasaki Y, Mackay KJ, Mactavish JB, Ristock J, Bartlett J. (2006): Voices from the margins: stress, active living, and leisure as a contributor to coping with stress. *Leisure Sciences*; 28:163–180.
 22. Iwasaki Y, Mannell RC. (2000): Hierarchical dimensions of leisure stress coping. *Leisure Sciences* , 22, 163-18.
 23. Iwasaki Y, Mannell RC, Smale BJA, Butcher J. (2005): Contributions of leisure participation in predicting stress coping and health among police and emergency response services workers. *Journal of Health Psychology*, 10, 79–99.
 24. Joudrey AD, Wallance JE, (2009): Leisure as a coping resource: A test of the job demand-control-support model, *Human Relations*, 62(2): 195–217.
 25. Jöreskog KG, Sörbom D. (1993): *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific Software International.
 26. Kimball A, Freysinger VJ. (2003): Leisure, stress, and coping: The sport participation of collegiate student-athletes, *Leisure Sciences*, 25:2-3, 115-141
 27. Kline RB. (2011): *Principles and practice of structural equation modeling (Third Edition)*. New York: Guilford Press.
 28. Lance CE, Vandenberg, RJ. (2002): Confirmatory factor analysis. In F. Drasgow & N. Schmitt (Eds.), *Organizational frontiers series*, 14. *Measuring and analyzing behavior in organizations: Advances in measurement and data analysis* (pp. 221-254). San Francisco: Jossey-Bass.
 29. Lazarus RS, Folkman S. (1984): *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
 30. Lawshe CH. (1975): A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.

31. Marsh HW, Hau KT, Artelt C, Baumert J, Peschar JL. (2006): OECD's brief self-report measure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing*, 6(4), 311-360.
32. Matud MP. (2004): Gender differences in stress and coping styles. *Personality and Individual Differences*, 37, 1401-1415
33. Meydan CH, Şeşen H. (2015): Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS uygulamaları (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
34. Monroe SM. (2008): Modern approaches to conceptualizing and measuring human life stress. *The Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 33-52.
35. Nunnally JC, Bernstein IR. (1994): *Psychometric Theory*, 3d ed. New York: McGraw-Hill.
36. Qian XL, Yarnal C. (2011): The role of playfulness in the leisure stress-coping process among emerging adults: an SEM analysis. *Leisure/Loisir*, 35:2, 191-209.
37. Patterson I, Coleman D. (1996): The impact of stress on different leisure dimensions. *Journal Of Applied Recreation Research* , 21, 243-263.
38. Seçer İ. (2015): Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci. SPSS ve Lisrel Uygulamaları. Ankara: Anı Yayıncılık.
39. Shields M. (2003): Stress, health and the benefit of social support. *Health Reports* , Catalogue No. 82-003-XPE, Volume 15(1). Ottawa: Statistics Canada.
40. Yurdagül H. (2005): Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. 14. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Denizli.
41. Wilson FR, Pan W, Schumsky DA. (2012): Recalculation of the critical values for Lawshe's content validity ratio. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45(3), 197-210.
42. Wong N, Rindfleisch A, Burroughs JE. (2003): Do reverse-worded items confound measures in cross-cultural consumer research? The case of the material values scale. *Journal of Consumer Research*, 30, 72-91.